

Avel·lí Artís-Gener

Visat núm. 15
(abril 2013)

per Francesc Galera

A Avel·lí Artís-Gener, conegut amb el sobrenom de *Tísner*, sovint se l'ha definit com un home de lletres complet, capaç de servir la llengua i la literatura de maneres diferents. Per a Artís-Gener la traducció va ser una més d'aquestes activitats intel·lectuals amb què podia ser útil a la llengua catalana.

Artís-Gener no va dedicar-se a la traducció literària al català de manera continuada, sinó que va dur a terme encàrrecs puntuals en moments puntuals, sovint molt allunyats en el temps els uns dels altres. Si tenim en compte el nombre d'obres literàries traduïdes per Artís-Gener veurem que no van ser gaires, només vuit, però sí prou variades. Dins del camp de la traducció literària Tísner va tenir la possibilitat de traslladar al català obres escrites originàriament en espanyol, anglès i francès, d'autors ben diversos i de gèneres variats.

La primera traducció la va fer tot just arribat del llarg exili a Mèxic, l'any 1966, com una de les primeres feines fetes a la Catalunya tot just retrobada. L'original de *In Cold Blood: a true account of a multiple murder and its consequences*, de Truman Capote, havia aparegut el 1965, i es va publicar en català amb el títol *A sang freda: veritable relació d'un assassinat múltiple i de les seves conseqüències* un any més tard a la col·lecció «A tot vent» de l'editorial Proa. Des de llavors la seva versió s'ha mantingut dins del circuit editorial gràcies a diverses reedicions.

No va ser fins al cap de quatre anys, el 1970, que va lliurar a la impremta *Cent anys de solitud*, l'obra més destacada de Gabriel García Márquez. L'encàrrec va sorgir de l'amistat entre autor i traductor, que havien coincidit a Mèxic anys enrere, i que era una petició explícita del propi García Márquez. El seu editor, Antoni López-Llausàs, havia demanat a l'autor colombià què volia per celebrar l'edició de l'exemplar un milió de *Cien años de soledad*, i aquest li havia respost que volia veure la seva novel·la en català, perquè en aquell moment vivia a Barcelona i li semblava lògic que hi hagués una versió en la llengua de la ciutat. Sembla, doncs, que més que un encàrrec comercial és una mena de declaració d'amor a la terra catalana. L'anècdota per a aquesta traducció en concret, publicada per Edhasa, va obrir el camí a altres versions d'alta literatura de l'espanyol al català, àmbit en què Tísner es va destacar especialment.

El salt fins al proper encàrrec encara va ser més gran, perquè fins al 1979 no es va publicar, a Club del Llibre, *Holocaust*, de Gerald Green. L'obra és la reescriptura en format de novel·la del guió que Green va escriure per a una sèrie de televisió homònima que al seu moment va atraure milions d'espectadors en diversos països del món. De totes les obres literàries traslladades per Artís-Gener, aquesta té un perfil més purament comercial, i de fet Artís-Gener ni tan sols la menciona quan, a les seves famoses memòries *Viure i veure*, repassa les obres que ha traduït.

Al cap de tres anys Artís-Gener tornà a la traducció amb *Crònica d'una mort anunciada*, també de Gabriel García Márquez, que va publicar l'editorial Grijalbo. Amb aquest encàrrec Artís-Gener reafirmava, d'una banda, la seva dedicació a la traducció de l'espanyol i, de l'altra, la dedicació a l'obra del seu amic García Márquez, que va guanyar el Premi Nobel de Literatura el mateix any en què s'havia publicat aquesta traducció catalana, el 1982.

A partir d'aquest moment la seva dedicació a la traducció va augmentar, i amb una cadència gairebé anual van anar apareixent les darreres quatre obres que va dur al català: *L'Aleph*, el 1983; *Els cadells i altres narracions* i *El temps, aquest gran escultor*, el 1984, i finalment *La solitud del corredor de fons*, l'any 1985.

La versió catalana d'*El Aleph*, el conjunt de narracions de Jorge Luis Borges, es va publicar el 1983 a Gedisa. En el pròleg Artís-Gener justifica aquesta traducció com un acte de justícia cap a un autor capaç de dur la llengua literària a cotes altíssimes, així com una necessitat imperiosa si l'objectiu de les traduccions és, també, la de fornir la llengua catalana d'un cabal de llibres de procedències i estils ben diferents. S'hi entreveuen, un cop més, la veneració del traductor cap a l'autor i la fermesa de la convicció de servei a la llengua i al país.

El volum que duu per títol *Els cadells i altres narracions*, de Mario Vargas Llosa, el conformen el recull de relats *Los jefes* i la novel·la curta *Los cachorros*. La versió d'Artís-Gener va aparèixer l'any 1984 a Grijalbo, on ja s'havia publicat anteriorment *Crònica d'una mort anunciada*. Aquesta va ser la darrera traducció des de l'espanyol de Tísner, que d'alguna manera s'havia fet especialista en aquest camp. Amb la incorporació al patrimoni literari català d'unes obres tan apreciades per la crítica i pels lectors, i que formaven part de l'anomenadíssim boom llatinoamericà, la cultura catalana es posava al nivell d'altres cultures que, en aquells mateixos moments, també anostraven aquestes obres d'interès universal.

Avel·lí Artís-Gener només va traslladar una sola obra del francès: *Le Temps, ce grand sculpteur*, de Marguerite Yourcenar. Amb aquesta traducció Artís-Gener va fer un tast d'un altre gènere literari diferent, perquè és una obra d'assaig literari, publicada per primer cop el 1983 i apareguda l'any següent en català amb el títol *El Temps, aquest gran escultor*. El volum, editat per Editorial Laia, recull un seguit de textos en què Yourcenar, amb una gran força poètica, reflexiona i investiga sobre una multitud de temes diversos i dispersos.

La darrera traducció literària al català d'Artís-Gener data de l'any 1985 i va ser de l'anglès, la novel·la curta *The Loneliness of the Long Distance Runner*. Tísner, home d'anècdotes, explicava el següent: «tot just acabava de llegir una novel·la anglesa, anomenada *La solitud del corredor de fons*, d'Alan Sillitoe, que me'n van encarregar la traducció. No cal dir que el fet de tenir l'argument encara fresc em va anar d'allò més bé».

[Per saber-ne més](#)